Culture of Place Conservation & Regeneration, 2026; 1 (1): 61-80

Culture of Place Conservation & Regeneration

DOI : https://dx.doi.org/10.66224/cpcr.2026.1009

Original Paper Open Access

Fluid Social Capital in Urban Heritage: An Analysis of the Transformation and Continuity of Social Relations in the Historic Bazaar of Tabriz

Hossein Esmaeili Sangari[1] ,Raheleh Parvin[2]*

1. Assistant Professor, Department of Structures, Research Institute of Buildings and Urban Fabric, Research Institute of Cultural Heritage and Tourism, Tehran, Iran
2. Ph.D., Department of Architecture, Faculty of Architecture and Urban Planning, Islamic Azad University, Tabriz, Iran

Received: 2026/08/18 Accepted: 2026/09/27

Abstract

Social relations in heritage places evolve, and these changes shape the formation, continuity, and reconfiguration of the social capacities of heritage communities. This study seeks to understand how social relations and relational capacities change through the process of urban heritage conservation and continuity and to explain the transformation of social relations and relational capacities in the context of the Tabriz Historic Bazaar World Heritage Site, with a focus on the concept of "Fluid Social Capital." In this study, the concept is employed as an analytical lens for examining changes in the states of social relations and relational capacities over time. Accordingly, to address the main research question—"How does Fluid Social Capital influence the process of urban heritage conservation and continuity through the transformation, social suspension, and reconfiguration of social relations in the Tabriz Historic Bazaar?"—the study adopted a qualitative–exploratory approach. Data were collected through semi-structured interviews with 27 bazaar traders and analyzed using thematic analysis with MAXQDA 2020. The findings revealed lived experience of the bazaar, mutual recognition, everyday interactions, trust, support and cooperation, shared memory, identity and attachment, commitments, and expectations within participants' social relations. Alongside these elements, reduced interaction, suspended interaction, reactivation of relationships, and changes in modes of communication were also identified in the data. The analysis indicated that mutual recognition, trust, shared memory, expectations, and commitments play a role in tracing relational capacities and analyzing relational transformation. The fundamental finding of the study is the capacity of social relations to ensure continuity, undergo change, and be reconfigured under changing conditions. Accordingly, Fluid Social Capital provides a relational framework for analyzing the social capacities of conservation and strengthens attention to relational capacities in the continuity and conservation of urban heritage.

Keywords:

Fluid Social Capital, Social Relations, Relational Transformation, Urban Heritage, Historic Bazaar of Tabriz

* Corresponding Author: Raheleh.parvin@iau.ir

©2026 by the Authors.This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0 license)
https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0

Introduction

In recent decades, urban heritage has increasingly been understood beyond historic buildings and physical fabric, as a social, lived, and evolving phenomenon. Its value and meaning are reproduced through everyday experiences, collective memories, social relations, local knowledge, and community practices (Chen & Wang, 2024). From this perspective, heritage conservation is a social process shaped by relationships among people, places, and institutions. Social relations and social capital facilitate information exchange, knowledge transfer, mutual support, cooperation, and collective action. In heritage contexts, community participation, local knowledge, place attachment, and connections with formal conservation structures reflect important dimensions of social capital (Mak et al., 2024). Participation is also shaped by knowledge, opportunities, place attachment, and the capacity to influence decision-making, while heritage governance may involve a gap between participation and actual community influence (Abdelazim et al., 2025; Colomer, 2024). Social relations within heritage communities may change through economic and institutional transformations, displacement, conflict, managerial interventions, and disruptive events. Focusing on networks, trust, and participation as relatively stable resources may overlook changes in everyday relational patterns. This study therefore views social relations as capable of moving among states of continuity, weakening, suspension, reactivation, and reconfiguration. Temporary reductions in observable interaction may coexist with relational capacities that enable later reactivation or rearrangement, particularly where heritage continuity depends on everyday relationships and experiences (Parvin, Esmaeili Sangari, & Abdollahzadeh Taraf, 2025). Accordingly, this study applies Fluid Social Capital as an analytical lens to examine changing social relations in urban heritage conservation, focusing on the Tabriz Historic Bazaar World Heritage Site. It asks how Fluid Social Capital shapes heritage conservation and continuity through the transformation, social suspension, and reconfiguration of social relations. A qualitative–exploratory approach was employed, using semi-structured interviews with 27 bazaar traders and thematic analysis with MAXQDA 2020. The findings highlight mutual recognition, trust, shared memory, expectations, and commitments as relational capacities associated with changing relational states.

Materials and Methods

This qualitative–exploratory study examined the transformation of social relations in the conservation and continuity of urban heritage. It addressed the question: How does Fluid Social Capital influence heritage conservation and continuity through the transformation, social suspension, and reconfiguration of social relations in the Tabriz Historic Bazaar? The research comprised five stages. First, relevant literature on social capital, urban heritage, and relational dynamics was reviewed to identify initial analytical concepts. Second, 27 traders were selected through snowball sampling based on their direct experience of everyday bazaar activities and familiarity with social, economic, and guild relations. Third, semi-structured interviews explored everyday relationships, mutual recognition, trust, support and cooperation, changes in relationships, interruptions in interaction, and the continuity, reactivation, or reconfiguration of relationships. Fourth, interview data were analyzed thematically using MAXQDA 2020. Initial codes were extracted and organized into themes and subthemes, with analytical distinctions between reduced interaction, interrupted interaction, and relational rupture. Fifth, themes were reviewed and integrated in relation to the research question. Mutual recognition, trust, shared memory, expectations, and commitments were examined as relational capacities associated with transformation. Reactivated or altered relationships were analyzed to identify patterns of reactivation and reconfiguration. Codes and themes were repeatedly checked against the interview data and refined based on empirical evidence.

Results

The analysis of interviews with 27 bazaar traders identified four main thematic domains: continuity of social relations, relational capacities, social–spatial bonds, and relational transformation. Participants described their lived experience of the bazaar, mutual recognition, everyday interactions, trust, support and cooperation, shared memory, identity and attachment, commitments, and expectations as recurring elements of their social relations. The data revealed changes in the intensity and form of interaction. Reduced interaction was identified in 14 participants' accounts, while interrupted interaction appeared in 9 accounts. Reactivation of relationships was reported in 16 accounts, and changes in communication modes were identified in 11 accounts. These categories were not mutually exclusive, as participants could describe several relational changes within the same account. Reactivation was frequently associated with previous mutual recognition, interaction history, and shared experience. Some participants described renewed contact after reduced or interrupted interaction, while others reported continuity through a different communication mode. These findings indicate variation in relational continuity across time and circumstances. The results identify continuity, weakening, interruption, reactivation, and reconfiguration as empirically observable patterns in the social relations of the historic bazaar. Mutual recognition, trust, shared memory, expectations, and commitments accompanied these changing relational patterns.

Discussion

The findings indicate that social relations in the Tabriz Historic Bazaar are dynamic and may change in intensity, form, and continuity over time. This finding is consistent with research that conceptualizes social capital as relational and evolving through interaction (Nahapiet & Ghoshal, 1998; Xu et al., 2021). However, the present study shifts analytical attention from the presence and quality of networks to changes in the relational state itself. Mutual recognition, trust, shared memory, expectations, and commitments emerged as relational capacities associated with continuity and changing patterns of interaction. The findings also relate to the literature on dormant ties. Levin et al. (2011) and Rondi et al. (2024) show that previously inactive relationships may be reactivated through reconnection and renewed interpretation of prior relational resources. The present study extends this perspective by considering reactivation within a broader process of relational transformation that includes continuity, weakening, suspension, reactivation, and reconfiguration. Within this framework, Fluid Social Capital is proposed not as a new type of social capital, but as an analytical lens for examining the movement of relationships across relational states and changes in the way relational capacities emerge over time. Social suspension further provides an analytical distinction between reduced or interrupted interaction and relational rupture. It represents a possible relational state rather than a necessary stage in relational change. This distinction allows heritage research to examine social continuity beyond observable interaction and to consider how changing relationships shape the social capacities associated with the continuity and conservation of living urban heritage.

Conclusion

Urban heritage continuity is closely connected to social life, lived experience, and relationships between communities and places. This study examined the transformation of social relations and relational capacities in the conservation and continuity of urban heritage in the Tabriz Historic Bazaar. Based on a qualitative–exploratory approach and a thematic analysis of interviews with 27 bazaar traders, the findings revealed continuity, weakening, interruption, reactivation, and reconfiguration as observable patterns of relational change. Mutual recognition, trust, shared memory, expectations, and commitments emerged as important relational capacities associated with these changing patterns. The study conceptualizes Fluid Social Capital as an analytical lens for understanding how relationships move across relational states and how relational capacities change in form and expression over time. Social suspension provides a further analytical distinction between interrupted interaction and relational rupture, allowing relational

continuity to be examined beyond the presence of observable interaction. The findings suggest that the social capacity of urban heritage conservation is closely related to the ability of relationships to continue, change, and reconfigure under changing conditions. Applying this perspective can support the identification and strengthening of relational capacities within heritage communities and contribute to approaches that sustain social life in living heritage places. Future research can examine Fluid Social Capital and social suspension across different heritage contexts and under different forms of social, economic, and institutional disruption

فرهنگ حفاظت و بازآفرینی مکان، ۱۴۰۵؛ ۱ (۱) :۸۰-۶۱

فرهنگ حفاظت و بازآفرینی مکان

DOI : https://dx.doi.org/10.66224/cpcr.2026.1009

مقاله پژوهشی

دسترسی آزاد

سرمایه اجتماعی سیال درمیراث شهری: تحلیل دگرگونی و تداوم روابط اجتماعی در بازار تاریخی تبریز

حسین اسمعیلی سنگری[۱] ، راحله پروین[۲]*

۱. استادیار، گروه بنا، پژوهشکده ابنیه و بافت، پژوهشگاه میراث فرهنگی کشور، تهران، ایران
۲. دکتری تخصصی، گروه معماری، معماری و شهرسازی، دانشگاه آزاد اسلامی، تبریز، ایران

دریافت: ۱۴۰۵/۵/۲۷ پذیرش: ۱۴۰۵/۷/۵

چکیده

روابط اجتماعی در مکان‌های تاریخی-میراثی در بستر زمان دگرگون می‌شوند و این دگرگونی، نحوه شکل‌گیری، تداوم و بازآرایی ظرفیت‌های اجتماعی جامعه میراثی را تحت‌تأثیر قرار می‌دهد. پژوهش حاضر، در پی‌شناخت نحوه تغییر روابط اجتماعی و ظرفیت‌های رابطه‌ای در فرایند حفاظت و تداوم میراث شهری، با غایت تبیین دگرگونی روابط اجتماعی و ظرفیت‌های رابطه‌ای در بستر مجموعه میراث جهانی بازار تاریخی تبریز و تمرکز بر مفهوم سرمایه اجتماعی سیال انجام شد. این مفهوم در پژوهش به‌عنوان یک چارچوب تحلیلی برای بررسی تغییر حالت روابط اجتماعی و ظرفیت‌های رابطه‌ای در طول زمان به کار گرفته شد؛ بنابراین در راستای پاسخ به پرسش اصلی: رابطه سرمایه اجتماعی سیال و دگرگونی روابط اجتماعی در میراث شهری چگونه قابل‌تحلیل است؟ از رویکرد کیفی-اکتشافی به‌عنوان روش و ساختار تحقیق استفاده شده است. اطلاعات از طریق مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته با ۲۷ نفر از بازاریان بازار تاریخی تبریز گردآوری و با روش تحلیل مضمون و بهره‌گیری از نرم‌افزار MAXQDA تحلیل شدند. مستندات فرایند کدگذاری و تحلیل، شامل نمونه خروجی‌های نرم‌افزار و جداول مرتبط، در پیوست مقاله ارائه شده است. یافته‌ها حضور تجربه زیسته بازار، شناخت متقابل، تعاملات روزمره، اعتماد، حمایت و همکاری، حافظه مشترک، هویت و تعلق، تعهدات و انتظارات را در روابط اجتماعی مشارکت‌کنندگان نشان دادند. در کنار این عناصر، کاهش تعامل، توقف تعامل، ازسرگیری ارتباط و تغییر شیوه ارتباط نیز در اطلاعات مشاهده شد. تحلیل یافته‌ها بیان نمود که شناخت متقابل، اعتماد، حافظه مشترک، انتظارات و تعهدات در ردیابی ظرفیت‌های رابطه‌ای و تحلیل دگرگونی روابط نقش دارند. بنیادی‌ترین یافته پژوهش، قابلیت روابط اجتماعی جهت تداوم، تغییر و بازآرایی در شرایط متغیر است. بر این مبنا، سرمایه اجتماعی سیال چارچوبی رابطه‌محور برای تحلیل ظرفیت‌های اجتماعی حفاظت فراهم می‌کند و زمینه توجه به ظرفیت روابط در تداوم و حفاظت از میراث شهری را تقویت می‌سازد.

واژگان کلیدی

سرمایه اجتماعی سیال، روابط اجتماعی، دگرگونی روابط، میراث شهری، بازار تاریخی تبریز

* مسئول مکاتبات: Raheleh.parvin@iau.ir

©2026 by the Authors.This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0 license)
https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0

۱. مقدمه

میراث شهری در دهه‌های اخیر، همسو با تداوم توجه به بناها، بافت‌ها و عناصر کالبدی تاریخی، از منظر اجتماعی، فرهنگی، زیسته و فرایندی نیز موردتوجه قرار گرفته است. چنان‌که ارزش و معنای یک مکان میراثی در تجربه‌های روزمره، حافظه‌های جمعی، روابط اجتماعی، دانش محلی و شیوه‌های استفاده و معناگذاری جامعه نیز بازتولید می‌شود. از این منظر، حفاظت از میراث شهری فرایندی اجتماعی است که تداوم آن به نحوه ارتباط میان مردم، مکان و نهادهای مسئول وابسته است. حفظ پیوند میان مردم و مکان در مشارکت جامعه، جهت تداوم ارزش‌های میراثی اهمیت اساسی دارد (Chen & Wang, 2024). ازاین‌رو، نمود روابط اجتماعی و سرمایه اجتماعی در فرایند حفاظت از طریق روابط، اعتماد، حمایت متقابل و شبکه‌های اجتماعی ظرفیت تبادل اطلاعات، انتقال دانش، همکاری و کنش جمعی افزایش میدهد. همچنین در زمینه میراث، مشارکت جامعه، انتقال دانش محلی، تقویت تعلق به مکان و ایجاد ارتباط میان جامعه و ساختارهای رسمی حفاظت با برخی ابعاد سرمایه اجتماعی مرتبط است (Mak et al., 2024). بدینسان مقوله مشارکت جامعه در حفاظت از میراث تحت‌تأثیر عواملی همچون دانش، فرصت مشارکت، دلبستگی به مکان و امکان اثرگذاری بر تصمیم‌گیری قرار میگیرد (Abdelazim et al., 2025). از سوی دیگر، باب حکمرانی میراث نشان می‌دهند که اگرچه مشارکت جامعه به طور فزاینده‌ای به‌عنوان یکی از اصول مدیریت میراث مطرح شده است، لیکن فاصله میان دعوت به مشارکت و امکان واقعی اثرگذاری جامعه بر تصمیم‌های حفاظتی همچنان پابرجاست (Colomer, 2024).

بااین‌حال، نادیده‌انگاری بخشی از پیچیدگی روابط اجتماعی در جوامع میراثی، علی‌رغم تمرکز بر وجود شبکه‌ها، اعتماد یا مشارکت به‌عنوان منابع نسبتاً پایدار، به بروز انفعال در روابط اجتماعی روزمره کنشگران فضاهای میراثی، تغییرات اقتصادی و نهادی، جابه‌جایی، تعارض، مداخلات مدیریتی و رخدادهای مختل‌کننده منجر میشود. در این صورت، مفروض پژوهش حاضر بر این استوار بود که روابط اجتماعی در بستر میراث شهری می‌توانند در پی تغییر شرایط، میان حالت‌هایی چون تداوم، تضعیف، توقف و ازسرگیری یا تغییر شکل جابه‌جا شوند، بدون آنکه کاهش یا توقف تعامل آشکار لزوماً به معنای ازمیان‌رفتن تمامی ظرفیت‌های رابطه‌ای باشد. این مهم در مبحث حفاظت در بسیاری از موارد به روابط در بستر زندگی روزمره در طول زمان وابسته است و سیاست‌های حفاظتی در مکان‌های میراث زنده، در صورت فاصله‌گرفتن از تجربه زیسته جامعه، ممکن است حتی به تضعیف برخی برداشت‌های محلی از میراث منجر شوند. بدینسان تداوم سرمایه اجتماعی و نقش روابط اجتماعی در شرایط متغیر گونه ظرفیت جامعه میراثی در مکاشفه رابطه‌محور و سیال آن نهفته است (پروین و همکاران، ۱۴۰۴).

براین‌اساس، پژوهش حاضر مفهوم سرمایه اجتماعی سیال را به‌مثابه یک چارچوب تحلیلی جهت بررسی تغییر حالت روابط اجتماعی در فرایند حفاظت از میراث شهری در بستر مجموعه میراث جهانی بازار تاریخی تبریز به کار می‌گیرد. بازار تاریخی تبریز، به‌عنوان یکی از مجموعه‌های مهم ثبت‌شده در فهرست میراث جهانی یونسکو، نمونه‌ای برجسته از یک نظام اجتماعی – فضایی زنده است. تداوم این نظام طی قرون متمادی با پیوند میان ساختار فضایی، فعالیت‌های اقتصادی، روابط صنفی و حافظه تاریخی همراه بوده است (اسمعیلی سنگری و پروین، ۱۴۰۴: ۶۲). در این امتداد، با طرح پرسشی فراتر از وجود یا میزان سرمایه اجتماعی را فراهم می‌کند: رابطه سرمایه اجتماعی سیال و دگرگونی روابط اجتماعی در میراث شهری چگونه قابل‌تحلیل است؟ از رویکرد کیفی–اکتشافی با جامعه آماری به حجم نمونه ۲۷ نفر از بازاریان و بهرهگیری از نرمافزار MAXQDA به تحلیل مضامین پرداخت. در این میان، تعلیق یک رابطه، در مؤلفه‌هایی همچون اعتماد، شناخت متقابل، حافظه مشترک، انتظارات و تعهدات به‌صورت نهفته مانده و در شرایط مقتضی زمینه بازفعال‌سازی یا بازآرایی رابطه را فراهم میکند. بر ایناساس، حفاظت از میراث شهری بخشی از ظرفیت اجتماعی حفاظت در قابلیت روابط برای تداوم، تغییر و بازآرایی را در شرایط متغیر نمود اطلاعات و بهره گیری از مولفه های سرمایه اجتماعی سیال به‌عنوان چارچوبی رابطه‌محور جهت تبیین نحوه تبدیل ظرفیت‌های نهفته روابط اجتماعی به امکان تداوم و حفاظت از میراث شهری پیشنهاد گردید.

۲. پیشینه پژوهش

در مطالعات سال‌های اخیر، سرمایه اجتماعی به‌عنوان یکی از ظرفیت‌های مؤثر در بازآفرینی و حفاظت از مکان‌های تاریخی موردتوجه قرار گرفته است. بررسی بافت تاریخی – فرهنگی تبریز نشان داده است که سرمایه اجتماعی با بازآفرینی پایدار شهری ارتباط دارد و مشارکت و ظرفیت‌های اجتماعی جامعه محلی باید هم‌زمان با مداخلات کالبدی موردتوجه قرار گیرد (طاهونی و طاهونی، ۱۴۰۱). همچنین، پژوهش‌های معنامحور در حفاظت از مکان‌های تاریخی – فرهنگی نشان داده‌اند که روابط اجتماعی و معانی مشترک جامعه محلی در تداوم معنای مکان نقش دارند و بهره‌گیری از سرمایه اجتماعی می‌تواند دامنه حفاظت را از صیانت کالبدی به ابعاد اجتماعی و معنایی را گسترش دهد (ابی‌زاده و قدیم‌زاده، ۱۴۰۲). با توجه به ماهیت سرمایه اجتماعی، مطالعات جدید بر پویایی روابط اجتماعی و رابطه دوسویه میان شبکه‌ها و منابع رابطه‌ای تأکید کرده‌اند. به‌طوری‌که ویژگی‌های شبکه‌های اجتماعی بر نوع و میزان حمایت دریافتی اثر می‌گذارند و حمایت حاصل از روابط نیز متقابلاً بر قدرت و تنوع روابط بعدی تأثیر می‌گذارد؛ بنابراین، سرمایه اجتماعی در فرایند تعاملات اجتماعی بازتولید شده و وضعیت روابط در یک مقطع زمانی ثابت و مستقل از تحولات بعدی نمیباشد (Xu et al., 2021). چنانچه، زندگی در مناطقی با تراکم بیشتر عناصر تاریخی با روابط شخصی، حمایت شبکه‌ای، مشارکت مدنی، اعتماد و هنجارهای همکاری بیشتر همراه است؛ درعین‌حال، میزان درگیری افراد با فعالیت‌های میراثی و شرایط اجتماعی – اقتصادی می‌تواند شدت این ارتباطات را تغییر دهد (Mak et al., 2024). یک مطالعه منتشرشده در وبگاه میراث جهانی نیز رابطه معناداری میان اهمیت حفاظت از میراث زنده و مشارکت جامعه گزارش کرده است. همچنین بر ضرورت انتقال میراث و قابلیت انطباق آن با شرایط جدید تأکید گردید (Abdul Aziz et al., 2023). از سویی، پژوهش‌های برنامه‌ریزی حفاظتی نشان داده‌اند که گردشگری، مهاجرت، جابه‌جایی و تغییر ترکیب جمعیتی، پیوندهای فیزیکی، سنت‌ها، حافظه‌های مشترک و پیوندهای عاطفی مردم با مکان را دستخوش تغییر نمودهاند. بر این مبنا، تداوم پیوند مردم – مکان مستلزم پذیرش پویایی این روابط و امکان بازتنظیم آنها در مواجهه با تغییرات اجتماعی است (Chen & Wang, 2024). وجه دیگری از پویایی روابط به مناسبات میان جامعه و ساختارهای رسمی حفاظت مربوط می‌شود. مطالعه میراث زنده در یونان با تأکید بر تثبیت مشارکت جامعه و تولید مشترک در گفتمان حفاظت، سیاست‌های حفاظتی را در عمل همچنان در مواردی تحت‌تأثیر رویکردهای بالابه‌پایین، کارشناسانه و دولت‌محور معرفی نمود (Katapidi, 2023). در بازار تاریخی تبریز نیز پژوهش‌های پیشین بر پیوند میان شرایط اجتماعی و تداوم روابط در یک نظام میراثی زنده با تأکید بر استمرار سرمایه اجتماعی از بستر زندگی اجتماعی بازار پرداختند. همچنین، صورت‌بندی نظری سرمایه اجتماعی سیال نیز با تمرکز بر پیوندهای نرم در بستر میراث فرهنگی ناملموس، ظرفیت‌های رابطه‌ای کمتر آشکار را در شکل‌گیری و استمرار ارتباطات اجتماعی موردتوجه قرار داده است (پروین و همکاران، ۱۴۰۴). مرور مطالعات نشان می‌دهد که پژوهش‌های پیشین، سرمایه اجتماعی را در ارتباط با بازآفرینی، حفاظت، مشارکت جامعه، پیوند مردم – مکان و پویایی روابط اجتماعی بررسی کرده‌اند. بااین‌حال، دگرگونی حالت روابط اجتماعی و تغییر ظرفیت‌های رابطه‌ای در فرایند حفاظت از میراث شهری کمتر موردتوجه قرار گرفته است. همچنین، در مطالعات مرتبط با بازار تاریخی تبریز، تمرکز بیشتر بر تداوم سرمایه اجتماعی و زندگی اجتماعی بازار بوده است. پژوهش حاضر با تمرکز بر رابطه سرمایه اجتماعی سیال و دگرگونی روابط اجتماعی، این موضوع را در بستر میراث شهری و با تأکید بر تداوم، تضعیف، توقف، ازسرگیری و تغییر شکل روابط بررسی می‌کند (جدول ۱).

جدول ۱. تحلیل و راهبردشناسی پیشینه‌های پژوهش

Table 1. Analysis and Strategic Review of Previous Studies

محور پژوهش	یافته و دستاورد	راهبرد حاصل از پژوهش
سرمایه اجتماعی و بازآفرینی بافت تاریخی – فرهنگی تبریز (طاهونی و طاهونی، ۱۴۰۱)	ارتباط سرمایه اجتماعی با بازآفرینی پایدار شهری و اهمیت مشارکت و ظرفیت‌های اجتماعی جامعه محلی	توجه به ظرفیت‌های اجتماعی جامعه در حفاظت و بازآفرینی میراث شهری
سرمایه اجتماعی و حفاظت معنامحور مکان‌های تاریخی – فرهنگی (ابی‌زاده و قدیم‌زاده، ۱۴۰۲)	نقش روابط اجتماعی و معانی مشترک جامعه محلی در تداوم معنای مکان	توجه هم‌زمان به ابعاد اجتماعی و معنایی میراث در فرایند حفاظت
پویایی سرمایه اجتماعی و رابطه شبکه‌ها و منابع رابطه‌ای (Xu et al., 2021)	وجود رابطه دوسویه میان ویژگی‌های شبکه‌های اجتماعی و حمایت حاصل از روابط	تحلیل سرمایه اجتماعی به‌عنوان پدیده‌ای پویا و متأثر از دگرگونی روابط
سرمایه اجتماعی و تراکم عناصر تاریخی (Mak et al., 2024)	ارتباط تراکم عناصر تاریخی با روابط شخصی، حمایت شبکه‌ای، مشارکت مدنی، اعتماد و هنجارهای همکاری	توجه به پیوند میان محیط میراثی و روابط اجتماعی
مشارکت جامعه و حفاظت از میراث زنده (Abdul Aziz et al., 2023)	ارتباط مشارکت جامعه با حفاظت از میراث زنده و تأکید بر انتقال و انطباق میراث	مشارکت جامعه و قابلیت انطباق در تداوم میراث زنده
پیوند مردم – مکان و برنامه‌ریزی حفاظتی (Chen & Wang, 2024)	تأثیر گردشگری، مهاجرت، جابه‌جایی و تغییرات اجتماعی بر پیوندهای مردم – مکان، سنت‌ها و حافظه‌های مشترک	دگرگونی و بازتنظیم پیوندهای اجتماعی – مکانی در حفاظت
مشارکت جامعه و سیاست‌های حفاظت از میراث زنده (Katapidi, 2023)	تداوم برخی رویکردهای بالابه‌پایین، کارشناسانه و دولت‌محور در سیاست‌های حفاظتی	مناسبات میان جامعه و ساختارهای رسمی حفاظت
سرمایه اجتماعی و زندگی اجتماعی بازار تاریخی تبریز (پروین و همکاران، ۱۴۰۴)	ارتباط شرایط اجتماعی با تداوم روابط و سرمایه اجتماعی در نظام میراثی زنده	روابط اجتماعی در بستر زندگی روزمره بازار تاریخی تبریز
سرمایه اجتماعی سیال و میراث فرهنگی ناملموس (پروین، اسمعیلی سنگری و همکاران، ۱۴۰۴)	توجه به ظرفیت‌های رابطه‌ای کمتر آشکار در شکل‌گیری و استمرار ارتباطات اجتماعی	دگرگونی روابط و ظرفیت‌های رابطه‌ای در چارچوب سرمایه اجتماعی سیال

۳. چارچوب نظری پژوهش

۳-۱. سرمایه اجتماعی در میراث شهری

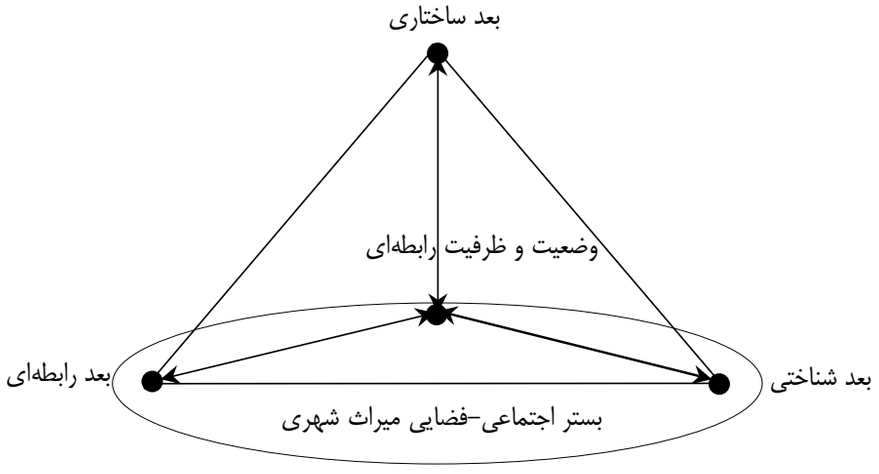
سرمایه اجتماعی در ادبیات علوم اجتماعی به ظرفیت‌هایی اشاره دارد که در بستر روابط و ساختارهای اجتماعی شکل می‌گیرند و امکان دسترسی به اطلاعات، حمایت، همکاری و کنش جمعی را فراهم می‌کنند. در این تلقی، روابط اجتماعی خود واجد منابعی در قالب تعهدات و انتظارات متقابل، مجاری اطلاعاتی و هنجارهای اجتماعی هستند که کنش فردی و جمعی را تسهیل می‌کنند (Coleman, 1988). از منظر رابطه‌ای نیز سرمایه اجتماعی در ابعاد ساختاری، رابطه‌ای و شناختی صورت‌بندی شده است؛ به‌گونه‌ای که الگوهای ارتباطی، کیفیت روابط و عناصر مشترک معنایی، در تعامل با یکدیگر، ظرفیت همکاری و کنش میان کنشگران را شکل می‌دهند (Nahapiet & Ghoshal, 1998). بر این مبنا، مؤلفه‌هایی همچون اعتماد، شناخت متقابل، تعهدات و انتظارات در بستر روابط شکل می‌گیرند و از خلال تعاملات اجتماعی تداوم می‌یابند.

اهمیت ظرفیت‌های رابطه‌ای در حوزه میراث شهری از آنجا ناشی می‌شود که تداوم میراث، به‌ویژه در مکان‌های میراثی زنده، با مشارکت جامعه، انتقال دانش، تجربه زیسته مکان و پیوندهای اجتماعی پیرامون آن نیز درآمیخته است. همان‌گونه که پژوهش‌های مرتبط با میراث زنده نشان داده‌اند که مشارکت جامعه با حفاظت و انتقال میراث ارتباط دارد و قابلیت انطباق با شرایط متغیر، بخشی از ظرفیت تداوم میراث را تشکیل می‌دهد (Abdul Aziz et al., 2023). وجود تراکم بالاتر عناصر تاریخی با برخی ابعاد سرمایه اجتماعی، از جمله روابط شخصی، حمایت شبکه‌ای، مشارکت مدنی، اعتماد و هنجارهای همکاری، ارتباط دارد؛ هرچند این ارتباط تحت‌تأثیر شرایط اجتماعی و میزان درگیری افراد با میراث قرار میگیرد (Mak et al., 2024). از این منظر، سرمایه اجتماعی در فضاهای میراثی در نسبت باتجربه زیسته، مشارکت و کیفیت روابط میان جامعه، مکان و کنشگران رسمی و غیررسمی حفاظت قابل‌توجه است.

این اهمیت در سطح حکمرانی میراث نیز آشکار می‌شود. مشارکت جامعه به دانش، فرصت مشارکت و دلبستگی به مکان وابسته است (Abdelazim et al., 2025) و بااین‌حال، میان دعوت به مشارکت و امکان واقعی اثرگذاری جامعه بر تصمیم‌های حفاظتی همچنان فاصله وجود دارد (Colomer, 2023). از این منظر، کیفیت و تداوم روابط میان جامعه و ساختارهای رسمی حفاظت، در کنار روابط افقی میان اعضای جامعه، بخشی از زمینه اجتماعی حفاظت از میراث را شکل می‌دهد؛ بنابراین، سرمایه اجتماعی در میراث شهری در پیوند باکیفیت روابطی که مشارکت و کنش جمعی بر آنها استوار است نیز اهمیت می‌یابد.

همچنین، منابع اجتماعی در تعامل با ویژگی‌های شبکه در طول زمان بازتولید می‌شوند و تغییر می‌کنند. به بیان دیگر، تعاملات اجتماعی بر قدرت و تنوع روابط بعدی اثر می‌گذارند و میان ویژگی‌های شبکه و منابع حاصل از روابط، رابطه‌ای دوسویه برقرار است (Xu et al., 2021)؛ بنابراین، در بستر میراث شهری، روابط اجتماعی پیرامون مکان در طول زمان تحت‌تأثیر تغییرات اقتصادی، اجتماعی، نهادی و مکانی قرار می‌گیرند. تجربه مشترک مکان، حافظه جمعی، شناخت متقابل و سابقه همکاری نیز بخشی از زمینه اجتماعی تداوم میراث را شکل می‌دهند. بااین‌حال، نحوه استمرار این روابط در شرایط متغیر ثابت نمی‌ماند. ازاین‌رو، توجه به پویایی روابط در رویکردهای معاصر حفاظت اهمیت می‌یابد؛ زیرا جابه‌جایی، تغییرات جمعیتی، گردشگری و سایر تحولات اجتماعی می‌توانند روابط، سنت‌ها، حافظه‌های مشترک و پیوندهای عاطفی با مکان را دستخوش بازتنظیم کنند (Chen & Wang, 2024).

بااین‌حال، تمرکز بخش قابل‌توجهی از مطالعات بر وجود روابط، کیفیت شبکه‌ها یا میزان مشارکت، توجه کمتری به دگرگونی روابط در شرایط تغییر یا اختلال داشته است. کاهش یا توقف تعامل نیز لزوماً به معنای گسست کامل رابطه نیست. ازاین‌رو، بررسی روابط اجتماعی در میراث شهری نیازمند توجه به حالت‌های متغیر روابط و ظرفیت‌های رابطه‌ای در طول زمان است. در این چارچوب، ابعاد ساختاری، رابطه‌ای و شناختی سرمایه اجتماعی با وضعیت و ظرفیت‌های رابطه‌ای ارتباط متقابل دارند. این روابط در بستر اجتماعی – فضایی میراث شهری شکل می‌گیرند. شکل ۱ این ارتباط متقابل و جایگاه وضعیت و ظرفیت‌های رابطه‌ای را در میان ابعاد سه‌گانه سرمایه اجتماعی و در بستر اجتماعی – فضایی میراث شهری نشان می‌دهد. (شکل۱).

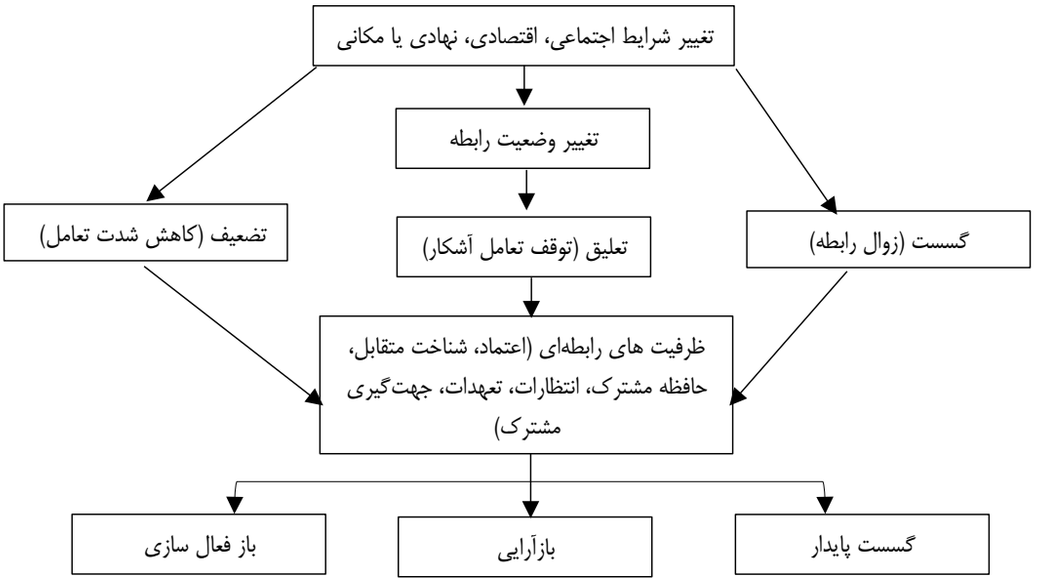
شکل ۱. چارچوب مفهومی سرمایه اجتماعی و پویایی روابط در بستر میراث شهری

Figure 1. Conceptual Framework of Social Capital and Relational Dynamics in the Context of Urban Heritage

۳-۲. سیالیت روابط اجتماعی در بستر میراث شهری

کاهش شدت یا توقف تعاملات اجتماعی، لزوماً به معنای ازمیان‌رفتن رابطه و تمامی ظرفیت‌های شکل‌گرفته در بستر آن نمیباشد. چنان‌که یک رابطه می‌تواند از وضعیت تعامل فعال فاصله بگیرد و حضور آن در کنش‌های روزمره کم‌رنگ یا متوقف شود، بی‌آنکه صرفاً بر اساس میزان تعامل آشکار بتوان درباره تداوم یا زوال ظرفیت‌های رابطه‌ای آن داوری کرد. از این منظر، میان وضعیت آشکار رابطه و ظرفیت‌های شکل‌گرفته در بستر رابطه تمایزی تحلیلی وجود دارد؛ به‌طوری‌که امکان بررسی روابط را فراتر از دوگانه حضوروغیاب، یا افزایش و کاهش شدت تعامل فراهم می‌کند. در چنین نگاهی، تغییر رابطه نحوه تداوم، تضعیف، توقف یا تغییر شکل ظرفیت‌های رابطه‌ای نیز بخشی از فرایند تغییر را تشکیل می‌دهد. ادبیات مربوط به پیوندهای کم‌فعال یا نهفته۱ بخشی از این تمایز را آشکار ساخته است. به صورتی که برخی روابط پس از دوره‌ای از عدم تعامل، قابلیت بازاتصال دارند و بازگشت به آن روابط بخشی از اعتماد و شناخت حاصل از رابطه پیشین را با اطلاعات و دیدگاه‌های جدید پیوند دهد (Levin et al., 2011). همچنین، بازفعال‌سازی در پیوندهایی همسو با یادآوری گذشته مشترک، به‌روزرسانی شناخت متقابل و برداشت طرفین از رابطه در امکان شکل‌گیری مجدد تعامل نقش دارد (Rondi et al., 2024). در پژوهش حاضر، توجه از مرحله بازاتصال به فرایند تغییر وضعیت رابطه معطوف می‌شود. به عبارتی رابطه اگر در شرایطی فعال باشد، سپس شدت تعامل در آن کاهش یابد، برای مدتی از سطح تعامل آشکار خارج میشود، در این صورت، بخشی از ظرفیت‌های پیشین خود را حفظ یا از دست می‌دهد و در شرایطی دیگر دوباره فعال، بازآرایی یا گسسته میشود. در این چارچوب، پویایی و سیالیت روابط اجتماعی از یکدیگر متمایز می‌شوند. پویایی بر تغییر روابط در طول زمان دلالت دارد، درحالی‌که سیالیت، در چارچوب این پژوهش، به قابلیت جابه‌جایی رابطه میان وضعیت‌های مختلف و دگرگونی نحوه ظهور و استمرار ظرفیت‌های رابطه‌ای اشاره می‌کند. سیالیت بر امکان تغییر وضعیت رابطه متناسب با شرایط و بر تغییر در نحوه بروز ظرفیت‌های رابطه‌ای تأکید دارد. چنان‌که، بر مبنای صورت‌بندی نظری پیشین پژوهش دررابطه‌با سرمایه اجتماعی سیال (اسمعیلی سنگری و پروین، ۱۴۰۴)، سیالیت به‌عنوان به نحوه دگرگونی این ابعاد در طول زمان و در شرایط متغیر مربوط است. به‌طوری‌که، در بعد ساختاری، سیالیت در تغییر الگوی ارتباطات، شدت تعامل و مسیرهای ارتباطی نمود می‌یابد. در بعد رابطه‌ای، تغییر در اعتماد، شناخت متقابل، حمایت، تعهدات و انتظارات موردتوجه قرار می‌گیرد و در بعد شناختی نیز دگرگونی در معانی مشترک، حافظه و برداشت کنشگران از رابطه و مکان اهمیت می‌یابد؛ بنابراین، سرمایه اجتماعی سیال چارچوبی جهت تحلیل جابه‌جایی و دگرگونی این ابعاد در طول زمان فراهم نموده و به تغییر نحوه ظهور

و استمرار ظرفیت‌های رابطه‌ای در شرایط متغیر توجه دارد (شکل۲).

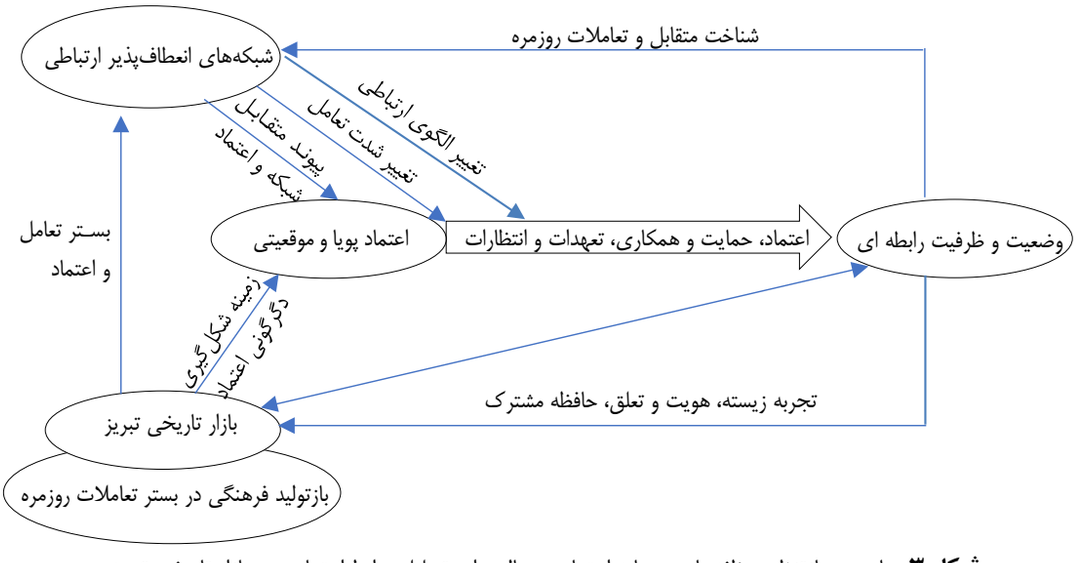
شکل ۲. چارچوب مفهومی تغییر وضعیت روابط و دگرگونی ظرفیت‌های رابطه‌ای در بستر میراث شهری

Figure 2. Conceptual Framework of Changes in Relational States and the Transformation of Relational Capacities in the Context of Urban Heritage

تغییر در روابط اجتماعی با کاهش یا توقف تعاملات آشکار همسو نمیباشد. به‌طوری‌که تضعیف به کاهش شدت یا فراوانی تعامل اشاره دارد. تعلیق حالتی است که تعامل آشکار کاهش‌یافته یا متوقف شده است و بخشی از ظرفیت رابطه‌ای ممکن است در سطح نهفته باقی بماند. گسست نیز حالتی است که رابطه و ظرفیت‌های مرتبط با آن تا حد زیادی ازمیان‌رفته است. تعلیق اجتماعی در پژوهش حاضر به‌عنوان صورت‌بندی تحلیلی پیشنهادی جهت نمود فاصله میان توقف تعامل و گسست رابطه مطرح می‌شود. ازآنجاکه ظرفیت‌های رابطه‌ای در دوره تعلیق صورت متفاوتی دارند، اعتماد، شناخت متقابل، حافظه مشترک، انتظارات و تعهدات ممکن است حفظ شوند. چنان‌که، ممکن است تضعیف شوند یا از میان بروند. باقی‌ماندن بخشی از این ظرفیت‌ها امکان بازفعال‌سازی رابطه را در شرایط جدید فراهم میکند؛ بنابراین، رابطه ممکن است با تغییر در نقش‌ها، شیوه تعامل یا نوع پیوند بازآرایی شود. همچنین ممکن است به گسست پایدار بینجامد. از آن حیث که در بستر میراث شهری، روابط پیرامون مکان‌های میراثی در متن تجربه روزمره شکل می‌گیرند، فعالیت‌های اقتصادی و صنفی نیز در شکل‌گیری این روابط نقش دارند. شناخت متقابل، حافظه مشترک و پیوند مردم با مکان از دیگر زمینه‌های شکل‌گیری روابط اجتماعی در این فضاها هستند؛ بنابراین، عناصر نامشهود حس مکان، از جمله خاطره و تجربه، در شکل‌گیری پیوند انسان با مکان نقش دارند (پروین و اسمعیلی سنگری، ۱۴۰۲). همان‌گونه که تغییرات جمعیتی، جابه‌جایی، گردشگری و دیگر تحولات اجتماعی نیز روابط مردم با مکان، سنت‌ها، حافظه‌های مشترک و پیوندهای عاطفی را دستخوش تغییر میکنند (Chen & Wang, 2024)، تغییر شرایط اجتماعی – فضایی در یک نظام میراثی زنده، روابط پیرامون میراث را دستخوش دگرگونی مینماید. این دگرگون می‌تواند نحوه ظهور و استمرار ظرفیت‌های رابطه‌ای را نیز تحت‌تأثیر قرار میدهد. بدینسان، سیالیت روابط اجتماعی در پژوهش حاضر به قابلیت روابط برای تغییر حالت و دگرگونی نحوه ظهور، تداوم، توقف و بازتنظیم ظرفیت‌های رابطه‌ای در شرایط متغیر اشاره دارد. این مفهوم با تأکید بر امکان جابه‌جایی روابط میان حالت‌های مختلف و تغییر در نحوه بروز ظرفیت‌های رابطه‌ای است.

۳-۳. سرمایه اجتماعی سیال در بازار تاریخی تبریز

بازار تاریخی تبریز، به‌عنوان یک نظام اجتماعی – فضایی زنده، بستر شکل‌گیری روابط میان کسبه، اصناف، ساکنان، مراجعه‌کنندگان و نهادهای مرتبط با بازار است. این روابط در جریان فعالیت‌های روزمره، مناسبات اقتصادی و صنفی و تجربه مشترک حضور در بازار شکل می‌گیرند و تداوم می‌یابند. در پژوهش پیشین، سرمایه اجتماعی سیال در بازار تاریخی تبریز بر اساس سه مؤلفه مفهومی شبکه‌های انعطاف‌پذیر ارتباطی، اعتماد پویا و موقعیتی، و بازتولید فرهنگی در بستر تعاملات روزمره صورت‌بندی شده است (اسمعیلی سنگری و پروین، ۱۴۰۴). این صورت‌بندی بر قابلیت روابط اجتماعی برای سازگاری با تغییرات و دگرگونی الگوهای تعامل تأکید دارد. پژوهش حاضر با اتکا به این مبنای نظری، تمرکز خود را از ارتباط مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی سیال با فرایند حفاظت، به تحلیل دگرگونی روابط اجتماعی و ظرفیت‌های رابطه‌ای در بازار تاریخی تبریز معطوف می‌کند. در این بازتنظیم، مؤلفه‌های نظری پیشین به‌عنوان مبنای مفهومی پژوهش حفظ می‌شوند، اما برای تحلیل تجربی روابط اجتماعی، نمودهای مرتبط با هر مؤلفه در قالب حوزه‌های تحلیلی پژوهش حاضر موردتوجه قرار می‌گیرند. براین‌اساس، شبکه‌های انعطاف‌پذیر ارتباطی با شناخت متقابل و تعاملات روزمره، اعتماد پویا و موقعیتی با اعتماد، حمایت و همکاری، تعهدات و انتظارات، و بازتولید فرهنگی در بستر تعاملات روزمره باتجربه زیسته، هویت و تعلق و حافظه مشترک مرتبط می‌شوند.

شکل ۳. چارچوب بازتنظیم مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی سیال برای تحلیل روابط اجتماعی در بازار تاریخی تبریز

Figure 3. Framework for Reconfiguring the Components of Fluid Social Capital to Analyze Social Relations in the Historic Bazaar of Tabriz

در چارچوب حاضر، سه مؤلفه نظری سرمایه اجتماعی سیال، مبنای تحلیل روابط اجتماعی در بازار تاریخی تبریز را تشکیل می‌دهند و نمودهای تجربی مرتبط با هر مؤلفه در فرایند تحلیل بررسی می‌شوند. شبکه‌های انعطاف‌پذیر ارتباطی با شناخت متقابل و تعاملات روزمره، اعتماد پویا و موقعیتی با اعتماد، حمایت و همکاری، تعهدات و انتظارات، و بازتولید فرهنگی در بستر تعاملات روزمره باتجربه زیسته، هویت و تعلق و حافظه مشترک ارتباط دارند. این مؤلفه‌ها و نمودهای تجربی آنها در بستر اجتماعی – فضایی بازار، در ارتباط متقابل با وضعیت و ظرفیت‌های رابطه‌ای قرار می‌گیرند. دگرگونی روابط اجتماعی در پژوهش حاضر محور تحلیل قرار دارد و تغییر در شدت، تداوم و شیوه ظهور روابط و ظرفیت‌های رابطه‌ای را در شرایط متغیر نشان می‌دهد. سرمایه اجتماعی سیال در این چارچوب، مفهومی تحلیلی برای مطالعه تغییر حالت روابط و دگرگونی ظرفیت‌های رابطه‌ای در طول زمان است.

٤. روش پژوهش/ مواد و روش‌ها

پژوهش حاضر با رویکرد کیفی – اکتشافی و باهدف بررسی و تبیین دگرگونی روابط اجتماعی در فرایند حفاظت و تداوم میراث شهری انجام شده است. فرایند پژوهش در پنج مرحله انجام گرفت.

در مرحله نخست، مبانی نظری و مطالعات مرتبط با سرمایه اجتماعی، میراث شهری و پویایی روابط اجتماعی بررسی و مفاهیم اولیه مرتبط با مسئله‌پژوهش استخراج شد. در مرحله دوم، مشارکت‌کنندگان با استفاده از نمونه‌گیری گلوله‌برفی از میان بازاریان بازار تاریخی تبریز انتخاب شدند. در مرحله دوم، مشارکت‌کنندگان با استفاده از نمونه‌گیری گلوله‌برفی از میان بازاریان بازار تاریخی تبریز انتخاب شدند. در مجموع، ۲۷ نفر از بازاریان در پژوهش مشارکت کردند. انتخاب مشارکت‌کنندگان بر تجربه مستقیم آنان از فعالیت روزمره بازار و شناخت روابط اجتماعی، اقتصادی و صنفی میان کنشگران استوار بود و از طریق شبکه ارتباطی مشارکت‌کنندگان، افراد واجد شرایط دیگر شناسایی و معرفی شدند. کفایت مشارکت‌کنندگان بر اساس ارتباط مستقیم آنان با موضوع پژوهش، تنوع تجربه‌های مرتبط با روابط اجتماعی و غنای اطلاعات حاصل از مصاحبه‌ها مورد بررسی قرار گرفت. در مرحله سوم، اطلاعات از طریق مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته گردآوری شد. محورهای مصاحبه بر تجربه روابط روزمره، شناخت متقابل، اعتماد، حمایت و همکاری، تغییر شرایط روابط، کاهش یا توقف تعاملات و چگونگی تداوم، ازسرگیری یا تغییر شکل روابط متمرکز بود. این محورها امکان بررسی تجربه مستقیم مشارکت‌کنندگان از دگرگونی روابط و پیامدهای آن در زندگی اجتماعی بازار را فراهم کردند. در مرحله چهارم، اطلاعات حاصل از مصاحبه‌ها با بهره‌گیری از روش تحلیل مضمون بررسی شدند. نرم‌افزار آمار و مدل‌سازی MAXQDA برای سازمان‌دهی اطلاعات، کدگذاری و مدیریت ارتباط میان کدها و مضامین به کار رفت. ابتدا مفاهیم مرتبط با روابط اجتماعی از متن مصاحبه‌ها استخراج شد؛ سپس کدهای مرتبط در قالب مضامین و مضامین فرعی سازمان‌دهی و ارتباط مفهومی میان آنها بررسی گردید. در این فرایند، میان کاهش شدت تعامل، توقف تعامل و گسست رابطه تمایز گذاشته شد تا کاهش یا توقف تعامل آشکار، لزوماً به معنای ازمیان‌رفتن ظرفیت رابطه‌ای تلقی نشود. در مرحله پنجم، مضامین استخراج‌شده بازبینی و در ارتباط با مسئله‌پژوهش یکپارچه شدند. در این مرحله، مؤلفه‌هایی همچون اعتماد، شناخت متقابل، حافظه مشترک، انتظارات و تعهدات در ارتباط با دگرگونی روابط بررسی شدند. همچنین، روابطی که پس از تغییر شرایط مجدداً فعال شده یا در قالبی متفاوت ادامه یافته بودند، برای شناسایی الگوهای بازفعال‌سازی و بازآرایی روابط تحلیل شدند. ازاین‌رو، تمرکز تحلیل بر فرایند دگرگونی رابطه در بستر زمانی و اجتماعی قرار گرفت. برای حفظ انسجام تحلیل، کدها و مضامین با رجوع مکرر به متن مصاحبه‌ها بازبینی شدند و مضامین نهایی بر اساس شواهد موجود در اطلاعات میدانی تنظیم و اصلاح شدند.

۵. یافته‌ها

تحلیل مصاحبه‌های انجام‌شده با ۲۷ نفر از بازاریان بازار تاریخی تبریز، مجموعه‌ای از مضامین مرتبط با روابط اجتماعی، ظرفیت‌های رابطه‌ای، پیوندهای اجتماعی – مکانی و دگرگونی روابط را آشکار کرد. در روایت مشارکت‌کنندگان، تجربه زیسته بازار، شناخت متقابل، تعاملات روزمره، هویت و تعلق به بازار، اعتماد، حمایت و همکاری و حافظه مشترک مشاهده شد. همسو با مضامین، روایت‌هایی از کاهش شدت تعامل، توقف تعامل، ازسرگیری ارتباط و تغییر شیوه تعامل نیز وجود داشت.

۵-۱. ساختار مضامین و کدهای اولیه

تحلیل اطلاعات حاصل از مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته با ۲۷ نفر از بازاریان، با استخراج مفاهیم مرتبط با روابط اجتماعی از متن مصاحبه‌ها آغاز شد. این مفاهیم در قالب کدهای اولیه ثبت و بر اساس شباهت مفهومی و ارتباط محتوایی با یکدیگر مقایسه شدند. کدهای دارای معنای نزدیک در قالب مضامین فرعی سازمان‌دهی شدند و مضامین فرعی مرتبط، چهار مضمون

اصلی شامل تداوم روابط اجتماعی، ظرفیت‌های رابطه‌ای، پیوند اجتماعی – مکانی و دگرگونی روابط را شکل دادند. در این فرایند، مضامین و کدها با رجوع مکرر به متن مصاحبه‌ها بررسی و اصلاح شدند تا ساختار نهایی مضامین با شواهد موجود در اطلاعات میدانی انطباق داشته باشد. ساختار کدگذاری نهایی، نسبت میان کدهای اولیه، مضامین فرعی و مضامین اصلی را نشان می‌دهد (جدول۲).

جدول ۲. ساختار کدگذاری نهایی و مضامین استخراج‌شده از اطلاعات پژوهش

Table 2. Final Coding Structure and Themes Extracted from the Research Data

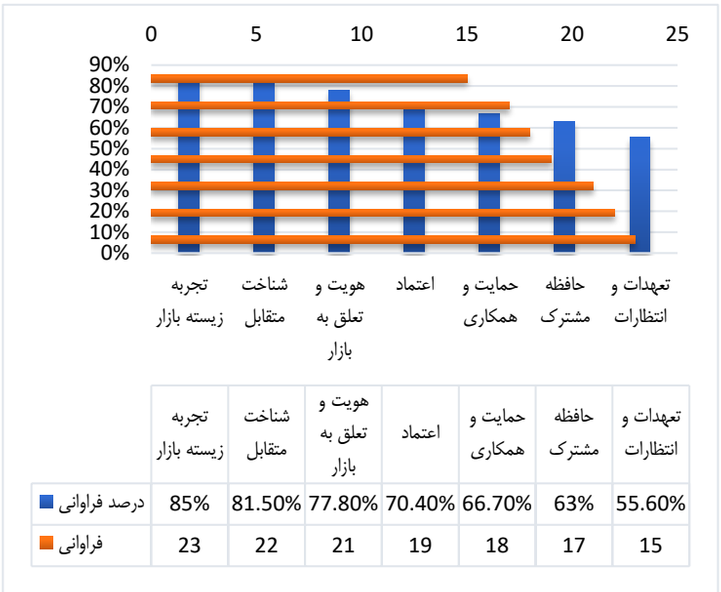
مضمون اصلی	مضامین فرعی	کدهای اولیه
تداوم روابط اجتماعی	شناخت متقابل، تعامل روزمره	آشنایی، سابقه ارتباط، هم‌جواری، احوالپرسی، گفت‌وگو
ظرفیت‌های رابطه‌ای	اعتماد، حمایت و همکاری، تعهدات و انتظارات	اعتماد، کمک متقابل، همکاری، تعهد، انتظار متقابل
پیوند اجتماعی – مکانی	تجربه زیسته، هویت و تعلق، حافظه مشترک	حضور، سابقه فعالیت، تعلق، خاطره، تجربه مشترک
دگرگونی روابط	کاهش تعامل، توقف، ازسرگیری ارتباط، تغییر شیوه ارتباط	کاهش ارتباط، توقف تعامل، ازسرگیری، تغییر مسیر ارتباط

۵-۲. تجربه زیسته، پیوند اجتماعی - مکانی و ظرفیت‌های رابطه‌ای

در مضمون «تداوم روابط اجتماعی»، شناخت متقابل در روایت ۲۲ مشارکت‌کننده و تعاملات روزمره در روایت ۲۰ مشارکت‌کننده مشاهده شد. این کدها در روایت‌ها عمدتاً با آشنایی، سابقه ارتباط، هم‌جواری، احوالپرسی و گفت‌وگو همراه بودند. در برخی روایت‌ها، شناخت متقابل باسابقه ارتباط و تجربه مشترک در بازار توصیف شده بود. برای نمونه، یکی از مشارکت‌کنندگان در توصیف روابط میان بازاریان بیان کرده بود:

"اینجا همه همدیگر رو می‌شناسیم. ممکنه هر روز با هم کار نداشته باشیم، ولی سال‌هاست همدیگر رو می‌شناسیم و از هم خبر داریم".

در مضمون پیوند اجتماعی – مکانی، تجربه زیسته بازار در روایت ۲۳ مشارکت‌کننده، هویت و تعلق به بازار در ۲۱ روایت و حافظه مشترک در ۱۷ روایت مشاهده شد. کدهای مرتبط با این مضامین شامل حضور، سابقه فعالیت، تعلق، خاطره و تجربه مشترک بودند. در این روایت‌ها، بازار در کنار کارکرد اقتصادی، باسابقه حضور، تجربه‌های کاری، خاطرات و روابط اجتماعی مشارکت‌کنندگان همراه بود. در مضمون ظرفیت‌های رابطه‌ای، اعتماد در ۱۹ روایت، حمایت و همکاری در ۱۸ روایت و تعهدات و انتظارات در ۱۵ روایت مشاهده شد. این کدها در بسیاری از روایت‌ها در ارتباط باسابقه تعامل و شناخت قبلی افراد مطرح شده بودند (شکل۴).

	تجربه زیسته بازار	شناخت متقابل	هویت و تعلق به بازار	اعتماد	حمایت و همکاری	حافظه مشترک	تعهدات و انتظارات
درصد فراوانی	85%	81.50%	77.80%	70.40%	66.70%	63%	55.60%
فراوانی	23	22	21	19	18	17	15

شکل ٤. درصد مشارکت‌کنندگان دارای مضامین مرتبط با تداوم روابط اجتماعی و ظرفیت‌های رابطه‌ای

Figure 4. Percentage of Participants Associated with Themes Related to the Continuity of Social Relations and Relational Capacities

۵-۳. دگرگونی روابط و شیوه‌های ادامه ارتباط

در مضمون «دگرگونی روابط»، اطلاعات حاصل از مصاحبه‌ها تجربه‌هایی از تغییر در شدت و شیوه تعامل را نشان داد. کاهش تعامل در ۱۴ روایت و توقف تعامل در ۹ روایت مشاهده شد. همچنین، ازسرگیری ارتباط در ۱۶ روایت و تغییر شیوه ارتباط در ۱۱ روایت مشاهده شد. این کدها بر اساس تجربه هر مشارکت‌کننده بررسی شدند و در سطح روایت‌ها امکان هم‌زمانی آنها وجود داشت؛ به‌گونه‌ای که یک مشارکت‌کننده می‌توانست کاهش تعامل، توقف تعامل و سپس ازسرگیری یا تغییر شیوه ارتباط را در یک روایت توصیف کند (جدول۳).

جدول ۳. الگوهای تجربی دگرگونی روابط اجتماعی

Table 3. Observed Patterns of Social Relational Change

الگوی مشاهده‌شده	شواهد تجربی	فراوانی
تداوم تعامل	شناخت، هم‌جواری، احوالپرسی و ارتباط روزمره	۲۰
کاهش تعامل	کاهش شدت یا فراوانی ارتباط	۱۴
توقف تعامل	کاهش یا توقف تعامل آشکار در یک دوره	۹
ازسرگیری ارتباط	برقراری دوباره ارتباط پس از کاهش یا توقف	۱۶
تغییر شیوه ارتباط	ادامه ارتباط از مسیر یا شکل متفاوت	۱۱

در کد کاهش تعامل، برخی مشارکت‌کنندگان از کاهش دیدار، کاهش ارتباط یا فاصله‌گرفتن از تعاملات معمول صحبت کرده بودند. در کد توقف تعامل نیز در بخشی از روایت‌ها دوره‌ای از توقف تعامل توصیف شده بود. در برخی روایت‌ها، پس از کاهش یا توقف تعامل، ارتباط دوباره برقرار شده بود. یکی از مشارکت‌کنندگان در توصیف چنین تجربه‌ای بیان کرده بود:

"یه مدتی ارتباطمون کمتر شد، هر کسی دنبال کار خودش بود. بعد که شرایط عادی‌تر شد، دوباره با هم در ارتباط بودیم؛ انگار رابطه از بین نرفته بود، فقط مدتی کمتر شده بود".

در کد ازسرگیری ارتباط، مشارکت‌کنندگان در بسیاری از موارد به شناخت قبلی، سابقه تعامل یا تجربه مشترک اشاره کرده بودند. در این روایت‌ها، کاهش یا توقف تعامل آشکار با ادامه ظرفیت ارتباطی همراه بود. در کد تغییر شیوه ارتباط نیز برخی مشارکت‌کنندگان ادامه ارتباط از مسیر یا شکل متفاوت را توصیف کرده بودند. برای نمونه:

"قبلاً بیشتر حضوری همدیگر رو می‌دیدیم، ولی بعداً ارتباطمون بیشتر تلفنی شد. ارتباط بود، فقط شکلش عوض شده بود".

این روایت‌ها نشان دادند که ادامه ارتباط در برخی موارد با تداوم شکل قبلی تعامل همراه نبوده و رابطه از مسیر یا شیوه‌ای متفاوت ادامه یافته است.

٥-٤. دگرگونی روابط در نسبت با تداوم زندگی اجتماعی میراث

مجموع یافته‌ها نشان می‌دهد که تجربه اجتماعی بازار تاریخی تبریز در روایت مشارکت‌کنندگان شامل هم عناصر تداوم و هم تجربه‌هایی از دگرگونی روابط بوده است. شناخت متقابل، تعاملات روزمره، اعتماد، حمایت، حافظه مشترک، هویت و تعلق و تجربه زیسته بازار در روایت‌ها حضور داشتند و در کنار آنها، کاهش یا توقف تعامل و نیز ازسرگیری یا تغییر شیوه ارتباط گزارش شده است. از این منظر، اطلاعات حاکی از آن است که تعاملات اجتماعی مرتبط با زندگی روزمره بازار در یک‌شکل ثابت باقی نمانده‌اند. در برخی روایت‌ها تعامل ادامه داشته، در برخی کاهش‌یافته یا متوقف شده و در برخی موارد پس از کاهش یا توقف دوباره برقرار شده یا با شیوه‌ای متفاوت ادامه یافته است. مطابق این الگوها در راستای بررسی تداوم زندگی اجتماعی در یک مکان تاریخی نشان می‌دهند که تداوم روابط تنها با مشاهده تعاملات جاری در یک مقطع زمانی نباید بررسی کرد.

٦. بحث

مطالعات مرتبط با پیوند اجتماعی – مکانی، تجربه مکان و ارتباطات اجتماعی را از مؤلفه‌های مؤثر در شکل‌گیری پیوند افراد با فضاهای میراثی معرفی کردند (Chen & Wang, 2024). یافته‌های پژوهش حاضر نیز این دیدگاه را تأیید کردند؛ به‌طوری‌که تجربه زیسته و سابقه حضور در ۲۳ مشارکت‌کننده، شناخت متقابل در ۲۲ مشارکت‌کننده و تعلق در ۲۱ مشارکت‌کننده مشاهده شدند و جایگاه تجربه طولانی‌مدت حضور در شکل‌گیری روابط اجتماعی بازار تاریخی تبریز را آشکار نمودند. همچنین، مطالعات مرتبط با سرمایه اجتماعی پویا، تغییر شبکه‌ها، روابط و منابع اجتماعی را از وجوه پویایی سرمایه اجتماعی بیان کردند (Xu et al., 2021). پژوهش حاضر این رویکرد را در تعاملات روزمره با ۲۰ مشارکت‌کننده (۷۴/۱ درصد)، اعتماد را با ۱۹ مشارکت‌کننده (۴/۷۰ درصد) و حمایت و همکاری را با ۱۸ مشارکت‌کننده (۷/۶۶ درصد) گسترش داد و هم‌زمان کاهش ارتباط در ۱۴ مشارکت‌کننده (۹/۵۱ درصد)، توقف تعامل در ۹ مشارکت‌کننده (۳/۳۳ درصد)، ازسرگیری ارتباط در ۱۶ مشارکت‌کننده (۳/۵۹ درصد) و تغییر مسیر ارتباط در ۱۱ مشارکت‌کننده (۷/۴۰ درصد) در روایت‌ها حضور داشتند.

مطالعات مرتبط با فضاهای میراثی، اعتماد، حمایت شبکه‌ای، همکاری و مشارکت جامعه محلی را در تداوم ارزش‌های اجتماعی و حفاظت از میراث زنده برجسته کردند (Mak et al., 2024; Abdul Aziz et al., 2023). پژوهش این مؤلفه‌ها را با یافته‌های اعتماد (۴/۷۰ درصد)، حمایت و همکاری (۷/۶۶ درصد) و تعهد و انتظار متقابل (۶/۵۵ درصد) مشاهده نمود. همچنین، تجربه زیسته و سابقه حضور با فراوانی ۲۳ مشارکت‌کننده (۲/۸۵ درصد) گسترده‌ترین حضور را داشت و پیوند میان تجربه مستمر مکان و ظرفیت‌های رابطه‌ای بازار را نمود بخشید. در این راستا، مطالعات مربوط به روابط خفته، امکان فعال‌شدن دوباره پیوندهای اجتماعی را پس از دوره‌های کاهش تعامل مطرح کردند (Levin et al., 2011; Rondi et al., 2024). یافته‌های پژوهش

حاضر این دیدگاه را با ازسرگیری ارتباط در ۱۶ مشارکت‌کننده (۳/۵۹ درصد) و توقف تعامل در ۹ مشارکت‌کننده (۳/۳۳ درصد) تأیید نمودند. چنان‌که باز فعال‌شدن رابطه در روایت‌های مشارکت‌کنندگان برجستگی بیشتری پیدا کرد. در این میان، مطالعه پیشین سرمایه اجتماعی در بازار تاریخی تبریز، اهمیت سرمایه اجتماعی و ظرفیت‌های رابطه‌ای را در این فضای میراثی نشان داد (پروین و همکاران، ۱۴۰۴). یافته‌های حاضر نیز به این نتیجه در زمینه اعتماد، حمایت و همکاری و تعلق دست‌یافت و با فراوانی ۹/۵۱ درصد کاهش ارتباط، ۳/۳۳ درصد توقف تعامل، ۳/۵۹ درصد ازسرگیری ارتباط و ۷/۴۰ درصد تغییر مسیر ارتباط، دامنه تحلیل روابط اجتماعی را به وضعیت‌های متغیر رابطه در طول زمان گسترش داد. براین‌اساس، مفهوم سرمایه اجتماعی سیال را به‌عنوان چارچوبی تحلیلی برای مطالعه وضعیت رابطه اجتماعی در میراث شهری صورت‌بندی شد و تداوم، کاهش، توقف، ازسرگیری و تغییر مسیر رابطه را در یک پیوستار زمانی قرار داد. در مجموع، یافته‌های پژوهش حاضر ادبیات پیوند اجتماعی – مکانی، سرمایه اجتماعی پویا، روابط خفته و سرمایه اجتماعی در بازار تاریخی تبریز را در یک چارچوب تحلیلی به یکدیگر پیوند دادند. تجربه حضور، شناخت متقابل و تعلق، بستر اجتماعی بازار را شکل دادند؛ اعتماد، حمایت و همکاری، ظرفیت‌های رابطه‌ای را تقویت کردند؛ و کاهش، توقف، ازسرگیری و تغییر مسیر، وضعیت سیال روابط اجتماعی را در طول زمان آشکار کردند. این الگو، مبنای صورت‌بندی سرمایه اجتماعی سیال در بستر میراث شهری قرار گرفت.

۷. نتیجه‌گیری

در راستای پیوند تداوم میراث شهری با زندگی اجتماعی، تجربه زیسته و رابطه جامعه با مکان، پژوهش حاضر باهدف تحلیل دگرگونی روابط اجتماعی و ظرفیت‌های رابطه‌ای در بازار تاریخی تبریز، بر پایه مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته با ۲۷ نفر از بازاریان انجام شد. بدین‌سان، در جهت پاسخ به پرسش پژوهش، رابطه میان سرمایه اجتماعی سیال و دگرگونی روابط اجتماعی از طریق بررسی وضعیت روابط در طول زمان مورد تفحص قرار گرفت. یافته‌ها حاکی از آن بود که روابط اجتماعی در طول زمان، در الگوی تعامل و وضعیت رابطه تغییر پیدا کردند. کاهش تعامل، توقف تعامل، ازسرگیری ارتباط و تغییر شیوه ارتباط، صورت‌های متفاوت این دگرگونی را تشکیل دادند. در روایت‌های مربوط به کاهش یا توقف تعامل، سابقه ارتباط، شناخت متقابل و تجربه مشترک نیز حضور داشتند و استمرار این عناصر در روایت‌ها، تداوم برخی پیوندهای اجتماعی را در دوره‌های تغییر تعامل بازتاب داد. به‌طوری‌که، در روایت‌های مشارکت‌کنندگان، کاهش تعامل در مواردی با تداوم شناخت، سابقه ارتباط و احساس تعلق به محیط بازار همراه بود. همچنین، روایت‌های مربوط به ازسرگیری ارتباط و تغییر شیوه ارتباط، استمرار رابطه را در شکل‌های متفاوت تعامل بازتاب دادند. براین‌اساس، تداوم رابطه و تداوم تعامل به‌عنوان دو وضعیت متمایز در تحلیل روابط اجتماعی بازار موردتوجه قرار گرفتند و تغییر وضعیت رابطه به یکی از محورهای اصلی تحلیل سرمایه اجتماعی سیال تبدیل شد.

بر این مبنا، سرمایه اجتماعی سیال به‌عنوان چارچوبی جهت تحلیل تغییر وضعیت روابط اجتماعی در پیوند با زمان و مکان به کار گرفته شد و مفهوم تعلیق اجتماعی، وضعیت روابط در دوره توقف تعامل را تبیین کرد. در این چارچوب، سیالیت سرمایه اجتماعی در تغییر وضعیت، شدت و شیوه ارتباطات اجتماعی بازتاب یافت. کاهش تعامل، توقف تعامل، ازسرگیری ارتباط و تغییر شیوه ارتباط نیز به‌عنوان صورت‌های متعدد سیالیت در روایت‌های مشارکت‌کنندگان قرار گرفتند. بدینسان، تمرکز تحلیل را از صرف وجود یا میزان پیوندهای اجتماعی به چگونگی تغییر وضعیت روابط در طول زمان منتقل کرد. این نگرش، پیوند میان میراث شهری و روابط اجتماعی را در سطحی فراتر از حضور فیزیکی در مکان قرار داد. به شیوه‌ای که تجربه حضور، شناخت متقابل، اعتماد، همکاری، تعهدات، خاطره و تعلق در روایت‌های بازاریان همسو باتجربه زیسته آنان از بازار در شکل‌گیری و تداوم روابط اجتماعی جایگاه داشتند. از این منظر، بازار تاریخی تبریز علاوه بر ارزش‌های تاریخی و کالبدی، یک بستر اجتماعی از حیث شکل‌گیری، تداوم و بازآرایی روابط نیز محسوب شد. برآیند پژوهش، ظرفیت اجتماعی حفاظت از میراث شهری را مبتنی بر استمرار روابط اجتماعی، در روایت‌های مشارکت‌کنندگان از تداوم ارتباط، کاهش و توقف تعامل، ازسرگیری روابط و تغییر

شیوه ارتباط نمود بخشید. از این منظر، حفاظت از میراث شهری با شناخت وضعیت روابط اجتماعی و ظرفیت‌های رابطه‌ای جامعه میراثی، روابط اجتماعی را در زمره ظرفیت‌های اجتماعی مؤثر در تداوم زندگی میراثی قرار داده و سرمایه اجتماعی سیال را به‌عنوان رویکردی برای تحلیل این ظرفیت در بستر زمان و مکان مطرح می‌کند.

تفسیر یافته‌ها درعین‌حال تحت‌تأثیر شرایط گفت‌وگو با مشارکت‌کنندگان قرار داشت. در برخی مصاحبه‌ها، احتیاط در بیان جزئیات تجربه‌ها و روابط مشاهده شد و میزان شرح روایت‌ها میان مشارکت‌کنندگان تفاوت داشت. ماهیت نیمه‌ساختاریافته مصاحبه‌ها نیز عمق و مسیر گفت‌وگوها را در موارد مختلف متفاوت کرد. ترجمه برخی روایت‌ها از زبان بومی به فارسی نیز به فرایند تفسیر وابسته بود و انتخاب واژه‌ها در بازنمایی معنای پاسخ‌ها اهمیت پیدا کرد. این ملاحظات، دامنه تفسیر یافته‌ها را به روایت‌های گردآوری‌شده از جامعه موردمطالعه محدود کردند. براین‌اساس، پژوهش‌های آینده می‌توانند با بررسی تطبیقی سرمایه اجتماعی سیال در بازارها و فضاهای میراثی دیگر و مطالعه روابط اجتماعی در دوره‌های زمانی متفاوت، زمینه توسعه این چارچوب را فراهم کنند. همچنین، یافته‌های پژوهش حاضر مبنایی برای شناسایی مؤلفه‌های قابل‌سنجش سرمایه اجتماعی سیال فراهم کردند و این مؤلفه‌ها در مطالعات کمی آینده قابلیت بررسی در نمونه‌های گسترده‌تر و مقایسه میان بسترهای مختلف میراثی را خواهند داشت.

سپاسگزاری: نویسندگان از تمامی مشارکت‌کنندگان پژوهش، به‌ویژه بازاریان بازار تاریخی تبریز، برای اختصاص زمان و به‌اشتراک‌گذاری تجربه‌های خود در مصاحبه‌ها قدردانی می‌کنند.

مشارکت نویسندگان: ایده‌پردازی: ر. پ.؛ روش‌شناسی: ر. پ.؛ نرم‌افزار: ر. پ.؛ اعتبارسنجی: ر. پ.؛ تحلیل رسمی: ر. پ.؛ تحقیق و بررسی: ر. پ.؛ منابع: ر. پ.؛ مدیریت و تنظیم داده‌ها: ر. پ.؛ نگارش پیش‌نویس اولیه: ر. پ.؛ بازبینی و ویرایش متن: ح. ا. س. و ر. پ.؛ تصویرسازی داده‌ها: ر. پ.؛ نظارت: ر. پ.؛ مدیریت پروژه: ر. پ.؛ تأمین مالی: هیچ‌کدام. نویسندگان نسخه منتشرشده مقاله را مطالعه کرده و با آن موافقت نموده‌اند.

تأمین مالی: این پژوهش هیچ بودجه خارجی دریافت نکرده است.

تضاد منافع: نویسندگان هیچ‌گونه تضاد منافع را اعلام نمی‌کنند. تأمین‌کنندگان مالی در طراحی مطالعه، جمع‌آوری، تحلیل یا تفسیر داده‌ها، نگارش مقاله یا تصمیم‌گیری برای انتشار نتایج نقشی نداشتند.

دسترسی به داده‌ها و مواد: داده‌های این پژوهش شامل مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته با ۲۷ نفر از بازاریان بازار تاریخی تبریز است. به دلیل ملاحظات مربوط به حریم خصوصی و محرمانگی مشارکت‌کنندگان، داده‌های خام مصاحبه‌ها به‌صورت عمومی در دسترس قرار نگرفته‌اند. داده‌های مورداستفاده در تحلیل، در صورت درخواست معقول و با رعایت الزامات محرمانگی و حفاظت از هویت مشارکت‌کنندگان، از نویسنده مسئول قابل‌دریافت هستند.

پی‌نوشت:

1. Dormant Ties

منابع References

Abdul Aziz, N. A., Mohd Ariffin, N. F., Ismail, N. A., & Alias, A. (2023). Community participation in the importance of living heritage conservation and its relationships with the community-based education model towards creating a sustainable community in Melaka UNESCO world heritage site. Sustainability, 15(3), 1935. https://doi.org/10.3390/su15031935.

Abizadeh, E., & Ghadimzadeh, S. (2023). Utilization of social capital for meaning-based conservation of historical-cultural places. Interdisciplinary Studies in the Humanities, 16(1), 67-91. [In Persian]. https://doi.org/10.22035/isih.2024.5144.4919.

Chen, Y., & Wang, Y. W. (2024). Approaches to sustaining people–place bonds in conservation planning: from

value-based, living heritage, to the glocal community. Built Heritage, 8(1), 10. https://doi.org/10.1186/s43238-024-00121-8.

Coleman, J. S. (1988). Social capital in the creation of human capital. American journal of sociology, 94, S95-S120. https://doi.org/10.1086/228943,

Esmaeili Sangari H, Parvin R. (2025). Fluid Social Capital: A Theoretical Explanation of Soft Ties within the Context of Intangible Cultural Heritage (Application of Spatial Density Analysis). CIAUJ. 10(2), 83-104. [In Persian]. doi:10.66224/ciauj.10.2.634

Esmaeili Sangari, H., & Parvin, R. (2026). Fluid Social Capital in Heritage Space Conservation: A Case Study of Tabriz Historical Bazaar. Journal of Urban Studies on Space and Place. [In Persian]. 9(37), 55-72. https://doi.org/10.22034/jspr.2026.2074782.1190.

Katapidi, I. (2023). The role of conservation policies in local understandings of heritage in living heritage places: A Greek testimony. International Journal of Heritage Studies, 29(4), 275-293. https://doi.org/10.1080/13527258.2023.2181377.

Mak, H. W., Gallou, E., & Fancourt, D. (2024). Is social capital higher in areas with a higher density of historic assets? Analyses of 11,112 adults living in England. Perspectives in Public Health, 144(4), 251-262. https://doi.org/10.1177/17579139221145609.

Nahapiet, J., & Ghoshal, S. (1998). Social capital, intellectual capital, and the organizational advantage. Academy of management review, 23(2), 242-266. https://doi.org/10.5465/amr.1998.533225.

Parvin, R. , Esmaeili Sangari, H. and Abdollahzadeh Taraf, A. (2025). Explaining the Components of Social Sustainability Development in the Continuity of Social Capital of the World Heritage Complex of Tabriz Historical Bazaar (Self-Ethnography Approach). Urban Space and Social Life, (), -. [In Persian]. doi: 10.22034/jprd.2025.65558.1173.

Ssmaeili Sangari, Hossein, Parvin, Raheleh. (2023). "Exploring the Intangible Elements of Place: A Case Study of Laleh Park Commercial Complex in Tabriz"." Interdisciplinary studies in architecture and urbanism development, 2(1), 75-89. [In Persian]. 10.30495/jisaud.2023.1989708.1077.

Tahooni, M. and Tahooni, E. (2023). Examining the role of social capital in sustainable urban regeneration (Case study: the northern neighborhoods of the historical-cultural fabric of Tabriz city). Urban Space and Social Life, 1(3), 55-71. [In Persian]. doi: 10.22034/jprd.2023.55105.1025.

Xu, S., Li, W., & Zhang, W. (2021). The dynamics of social capital: Examining the reciprocity between network features and social support. Journal of Computer-Mediated Communication, 26(6), 362-383. https://doi.org/10.1093/jcmc/zmab014.

ابی زاده, النـاز, و قدیـم زاده, سـمیه. (۱۴۰۲). بهره‌گیـری از سـرمایه اجتمـاعی در راسـتای حفاظـت معنامحـور مکان‌هـای تاریـخی ـــ فرهنگی. فصلنامـه مطالعـات میان‌رشـته‌ای در علـوم انسـانی. ۱۶(۱)،۶۷–۹۱. https://doi.org/10.22035/isih.2024.5144.4919

اسـمعیلی سـنگری، حسیـن و پرویـن، راحلـه (۱۴۰۴). سـرمایه اجتمـاعی سیـال؛ تبییـنی نظـری از پیوندهـای نـرم در بسـتر میـراث فرهنـگی ناملمـوس (نحـوه کاربسـت تحلیـل چـگالی مـکانی). فرهنـگ معمـاری و شهرسـازی اسلامی. ۱۰ (۲):۱۰۴–۸۳. doi:10.66224/ciauj.10.2.634

اسـمعیلی سـنگری، حسیـن و پرویـن، راحلـه (۱۴۰۴). سـرمایه اجتمـاعی سیـال در حفاظـت فضاهـای میـراثی؛ مـورد پـژوهی: بـازار تاریـخی تبریز. فصلنامـه علـمی پژوهش‌هـای فضـا و مـکان در شـهر. ۹(۳۷)، ۵۵–۷۲. https://doi.org/10.22034/jspr.2026.2074782.1190

اسـمعیلی سـنگری، و پرویـن، راحلـه (۱۴۰۲). بـررسی عناصـر نامشـهود حـس مـکان: مطالعـه مـوردی مجتمـع تجـاری لالـه پـارک تبریـز. مطالعـات بیـن رشـته‌ای در تعـالی معمـاری و شهرسـازی. 2(1)، 89-75. 10.30495/jisaud.2023.1989708.1077

پرویـن، راحلـه، اسـمعیلی سـنگری، حسیـن و عبدالـه زاده طـرف، اکبـر . (۱۴۰۴). تبییـن مولفـه هـای توسـعه پایـداری اجتمـاعی در تـداوم سـرمایه اجتمـاعی مجموعـه میـراث جهـانی بـازار تاریـخی تبریـز (رویکـرد خودمـردم نـگاری). فضـای شـهری و حیـات اجتمـاعی. doi:10. 2034/jprd.2025.65558.1173

طاهـونی، مهدیـه، و طاهـونی، الهـام. (۱۴۰۱). بـررسی نقـش سـرمایه اجتمـاعی در بازآفریـنی پایـدار شـهری (مطالعـه مـوردی: مـحلات شـمالی بافـت تاریخی–فرهنـگی شـهر تبریـز). برنامه‌ریـزی شـهری و توسـعه منطقـه‌ای، ۱(۳)، ۵۵–۷۱. https://doi.org/10.22034/jprd.2023.55105.1025

This page is intentionally rendered without text

این صفحه آگاهانه بدون متن ارائه شده است